



LEPI ČEVELJC *Cypripedium calceolus*

LEPI ČEVELJC *Cypripedium calceolus*

Lepi čeveljc (*Cypripedium calceolus*) je naša divje rastoča orhideja. Njen cvet je buril domišljijo že antičnim botanikom. Poimenovali so ga Venerin čevelček (*Cypris* = Venera, *pedilon* = čeveljc) po rimski boginji Veneri, boginji lepote in ljubezni. Zanj poznamo še ljudski imeni Marijini šolnčki in lepi ceptec.



Lepi čeveljc ima med evropskimi orhidejami največje cvetove. Steblo je visoko od 15 do 60 cm. Cveti od maja do junija. Cvet je sestavljen iz štirih rjav rdečih cvetnih listov in živornene vrečasto oblikovane medene ustne.

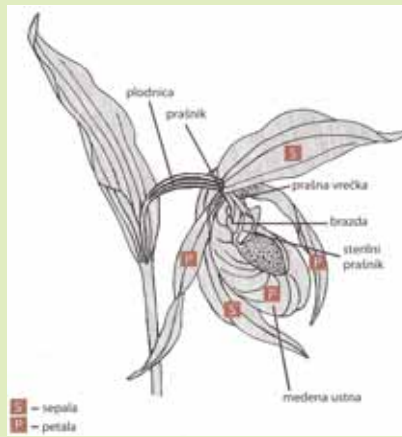
Razmnožuje se spolno z opraeševanjem in nespolno z vegetativnimi poganki.

Oprašujejo jih samice kožokrilcev, predvsem peščenih čebel iz rodu



Andrena, lahko tudi domače čebele (*Apis mellifera*), ki se ujamejo v "copatasto" medeno ustno. Ta deluje kot cvetna past. Žuželka se iz nje lahko reši le po dveh poteh mimo prašnika in brazde. Žuželka pri reševanju svojega življenja opravi izjemno pomembno nalogo s tem, da oprai orhideje. Življenjska doba posamezne rastline je 15 - 20 let. Znani so tudi primerki stari več kot 100 let. (a tudi pri nas, kako so to ugotovili) Cveteti začne šele po 6 - 10 letih in v tem času živi mikotrofno. To pomeni, da živi na račun gliv s katerimi živi v simbiozi.

V Sloveniji je lepi čeveljc razširjen predvsem v alpskem svetu. Rastišča izven Alp so redka. Največkrat ga vidimo v bukovih ali mešanih gozdovih, raste pa tudi na gozdnem robu in v ruševju.



KAJ OGROŽA LEPI ČEVELJC?

- Lepi čeveljc je v splošnem ogrožen zaradi njegove atraktivnosti, s katero je povezano množično obiskovanje nahajališč in s tem tudi nabiranje.
- Uničenje in izginjanje njihovih habitatov; razvoj smučarskih centrov.
- Zaraščanje z visokimi steblikami in grmičevjem.
- Intenzivna paša s pretiranim vnosom dušika.
- Nepripravo gospodarjenje z gozdom in gradnja gozdnih vlak preko rastišč.



KAJ LAHKO STORITE ZA OHRANJANJE LEPEGA ČEVELJCA?

- Namesto trganja in ruvanja si raje vzemite čas in si ga oglejte v njegov naravnem življenjskem prostoru. Uspeva tam, kjer ima vse pogoje za preživetje.
- Če želite spomin nanj, ga fotografirajte.
- Hodite po obstoječih poteh, saj jih v času, ko še ne cvetijo, zlahka spregledate in potepate.
- Zabeležite si lokacijo in nam jo sporočite na e-naslov zrsvnoekr@zrsvn.si. Vaši podatki bodo pomembno prispevali k ohranjanju njegovih habitatov.



ZAVAROVANJE LEPEGA ČEVELJCA

Sodi med prve zavarovane ogrožene rastlinske vrste na območju Slovenije. Potreba po zavarovanju lepega čeveljca se je pojavila že zelo zgodaj (leta 1922), saj so ga zaradi njegove lepote množično nabirali in izkopavali. Danes je lepi čeveljc (*Cypripedium calceolus*) kot ranljiva vrsta uvrščen v Rdeči seznam Slovenije. Na mednarodni ravni je zavarovan z Bernsko konvencijo (Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov), z Direktivo o habitatih (Direktiva o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst) in s CITES konvencijo (Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami).

Potreba po ozaveščanju javnosti o ogroženosti planinskega cvetja, zaradi trganja in ruvanja se je pojavila že zelo zgodaj. Leta 1922 je odsek za varstvo narave pri Muzejskem društvu Slovenije izdal letak z imeni najbolj ogroženih rastlinskih vrst v Sloveniji z naslovom Varujte planinske cvetice!



ALI VESTE?

- Da so sorodnice lepega čeveljca tropske orhideje.
- Da ima največja semena med orhidejami zmerne pasu.
- Da je prvi opisal opraeševanje lepega čeveljca že Darwin (1862).
- Da je tako ogrožena rastlina, da je zavarovana v vsej Evropi.
- Da je zaradi prekomernega nabiranja in ruvanja v Grčiji izumrl, v Angliji pa ga je to privedlo na rob izumrtja.



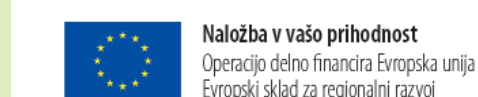
Lepi čeveljc je kvalifikacijska vrsta Natura 2000. Slovenija se je ob vstopu v EU zavezala, da bo varovala ogrožene rastlinske in živalske vrste ter njihove habitate. Leta 2004 je opredelila območja Natura 2000 z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti in ohranjanja zdravega življenjskega okolja za človeka. Del omrežja Natura 2000 so tudi zahodne Karavanke.

Leta 2010 so Združeni narodi razglasili za mednarodno leto biotske raznovrstnosti, katerega namen je bil ozaveščati ljudi o pomenu biotske raznovrstnosti za življenje na Zemlji in s tem povezano preživetje človeštva. Človekov vpliv je na naravo tako velik, da vrste po svetu izginjajo dnevno. Vrste izginjajo tudi v Sloveniji!

Mednarodni projekt KARAVANKE@PRIHODNOST.EU je omogočil raziskavo populacije lepega čeveljca na trinajstih planinah v Karavankah. Najden je bil samo na Zelenici. Za nekatere izmed raziskovanih planin so domačini znali povedati, da je bil prisoten, vendar pred več kot 20 leti. Na Zelenici je bilo najdenih več rastišč le z nekaj osebkami in eno večje z več kot 300 osebki, ki je tudi eno izmed največjih v Karavankah. To rastišče se nahaja neposredno ob smučišču. Sirjenje smučišča bi lahko resno ogrozilo obstoj populacije, zato je nujno sodelovanje naravovarstvenih institucij z upravljalci smučišča.

Narava ni naša last. Najtežje je poslušati starejše ljudi, ko zaneseno razlagajo kaj vse jim je nekoč narava nudila, bistro potoke polne rakov in rib, pašnike in travnike polne raznovrstnega cvetja ... tudi jaz si želim uživati v takem razkožju. Mar nimamo vsi te pravice?

Publikacija je izdelek projekta "karavanke@prihodnost.eu Gospodarjenje z naravo v evropski regiji prihodnosti", katerega namen je ohranjanje in trajnostni razvoj naravnih potencialov čezmejnega območja Karavank. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa Slovenija-Avstrija 2007-2013.



Besedilo: Andreja Slameršek
Fotografije: Tomaž Mihelič, Andreja Slameršek, Tadeja Subić
Risbe: Nina Facchini, Vlado Ravnik
Oblikovanje: Miha Primc
Tisk: ADOZ tisk, d.o.o., Kranj
Naklada: 5000 izvodov
2011

LEPI ČEVELJC *Cypripedium calceolus*

